

نگاهی به کتاب عربی اول دبیرستان براساس الگوها و ملاک‌های تحلیل و سازمان‌دهی محتوا

عیسی متقی‌زاده^{۱*}، مهین حاجی‌زاده^۲، کاوه خضری^۳

۱. استادیار زبان و ادبیات عربی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران
۲. دانشیار زبان و ادبیات عربی، دانشگاه شهید مدنی آذربایجان، تبریز، ایران
۳. دانشجوی کارشناسی ارشد زبان و ادبیات عربی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران

دریافت: ۹۱/۹/۱۳

پذیرش: ۹۱/۱۱/۲

چکیده

آموزش هر زبانی، موانع و ویژگی‌های خاص خود را دارد، بدون شک، آموزش زبان عربی در مدارس ایران از این قضیه مستثنی نیست. برخی از موانع یادگیری زبان عربی، به نحوه سازمان‌دهی محتوای کتاب‌ها باز می‌گردد؛ به‌ویژه، آموزش زبان عربی در پایه اول دبیرستان، بنا به برخی دلایل از جمله وارد شدن دانش‌آموز به یک مقطع جدید، کار دشواری به نظر می‌رسد. در صورتی که اگر اجزای مختلف محتوای کتاب‌ها شناخته و دسته‌بندی شود؛ درک و انتقال آن ساده‌تر خواهد بود. از این رو، می‌توان گفت تحلیل محتوای کتاب عربی اول دبیرستان می‌تواند گام مهمی در شناخت نقاط ضعف و قوت این کتاب باشد. هدف مقاله حاضر این است که با تکیه بر تکنیک تحلیل محتوا^۱ که یک روش پژوهشی برای توصیف عینی، منظم و کمی محتوای ظاهری ارتباطات است و در آموزش زبان، برای بررسی‌های مربوط به محتوای کتاب‌های درسی به کار برده می‌شود، کتاب عربی سال اول دبیرستان را براساس الگوهای تحلیل محتوا و ملاک‌های سازمان‌دهی محتوا بررسی نماید. روش پژوهش، توصیفی-تحلیلی بوده و نتایج مقاله بیانگر این حقیقت است که با در نظر گرفتن این الگوها و ملاک‌ها، این کتاب تا حد زیادی در اجرای صحیح اصول برنامه‌ریزی درسی و سازمان‌دهی محتوا موفق بوده است.

واژگان کلیدی: آموزش زبان عربی، تحلیل محتوا، الگوهای تحلیل محتوا، ملاک‌های تحلیل محتوا، عربی اول دبیرستان.

۱. مقدمه و تعریف مسئله

مسئله راهکارهای بهبود یادگیری و یاددهی، همواره از مسائل مطرح در آموزش زبان‌ها بوده است و همین امر به ایجاد شیوه‌های متنوع تدریس و ایده‌های مختلف آموزشی منجر شده است (اصغری نکاح، ۱۳۸۵: ۲۵). از سویی دیگر، در دنیای امروز و در شرایطی که جهان به سوی یکی‌شدن پیش می‌رود و اهمیت آموزش زبان‌های زنده و مهم جهان، پیوسته در حال افزایش است، اهمیت یادگیری زبان دوم نیز بیشتر می‌شود؛ به‌ویژه اگر زبان دوم، زبان دین انسان باشد. امروزه، آموزش زبان در ایران به صورت کلی و آموزش زبان عربی به‌طور خاص، دارای کاستی‌ها و مشکلاتی است. برای مثال، با وجود اینکه دانش‌آموزان به مدت شش یا هفت سال زبان عربی را فرا می‌گیرند، شواهد نشان می‌دهد که فارغ‌التحصیل مقطع دبیرستان به‌ندرت بتواند با اکتفا به اندوخته‌هایش، به فهم مناسبی از زبان عربی نایل شود (حقدوست راد، ۱۳۸۸: ۳۶).

در این‌باره سؤال مهم و اساسی که مطرح می‌شود، این است که چه موانعی در سر راه آموزش زبان عربی در ایران وجود دارد؛ البته پر واضح است که نمی‌توان پاسخ این سؤال کلی را در یک چنین مقاله‌ای داد، زیرا این سؤال، خود دربردارنده سؤال‌های دیگری نیز است از جمله اینکه: آیا در تهیه محتوای این کتاب‌ها استانداردهای لازم رعایت شده است یا خیر؟ در این جستار، کتاب عربی اول دبیرستان به‌عنوان نمونه مورد مطالعه انتخاب شده است. ضرورت تحلیل این کتاب براساس الگوها و ملاک‌های تحلیل و سازمان‌دهی محتوا، این است که کتاب یادشده، اولین کتاب عربی در مقطع دبیرستان است و از آنجا که این کتاب پایه‌ای برای یادگیری سایر کتاب‌های عربی دبیرستان است، بررسی آن از نظر شیوه سازمان‌دهی محتوا بسیار مهم است زیرا موفقیت دانش‌آموز در یادگیری این کتاب، در انگیزه دانش‌آموز برای یادگیری سایر کتاب‌ها تأثیر بسزایی دارد. بنابراین، اهمیت بررسی و ارزیابی درست و علمی کتاب عربی اول دبیرستان می‌تواند نقش مؤثری در تعدیل محتوای این کتاب داشته باشد. محتوای کتاب ذکرشده در مقاله حاضر، با روش توصیفی-تحلیلی و در چهار سطح متون، قواعد، تمارین و سایر بخش‌ها با تأکید بر الگوها و ملاک‌های مختلف سازمان‌دهی محتوا بررسی می‌شود.

با در نظر گرفتن این نکته که یکی از کارکردهای اصلی هر نظام آموزشی، اجتماعی کردن

افراد جامعه است و این امر نیز بیشتر از طریق برنامه‌های آموزشی و درسی صورت می‌گیرد و با توجه به اهمیت و جایگاه سازمان‌دهی محتوا در برنامه درسی، استفاده منطقی از شیوه‌های سازمان‌دهی در تهیه محتوای درسی براساس الگوها و ملاک‌های مناسب تحلیل و سازمان‌دهی محتوا ضروری است. در واقع، زبان عربی درسی تعیین‌کننده در انتقال فرهنگ اسلامی-ایرانی است. در نظام‌های آموزشی پیشرفته در بستر آموزش زبان، مفاهیم و موضوعات فرهنگی را آموزش می‌دهند. بنابراین، درس زبان عربی بستر مناسبی برای آموزش اصول شهروندی است. با توجه به چالش‌ها و مشکلاتی که چنین آموزشی در ایران با آن مواجه است، همچنین استفاده اغلب کشورهای پیشرو از کتاب‌های آموزش زبان در طراحی و اصلاح نظام‌های آموزشی، این سؤال مطرح می‌شود که شیوه انتخاب و سازمان‌دهی محتوای کتاب عربی اول دبیرستان به چه نحوی است؟ بنابراین، مسئله اصلی که ما در صدد پاسخ به آن هستیم، این است که بدانیم محتوای گنجانده شده در کتاب عربی اول دبیرستان با الگوها و ملاک‌های تحلیل و سازمان‌دهی محتوا هماهنگی دارد یا خیر و برای رسیدن به این هدف، این سؤال اصلی مطرح است که سازمان‌دهی محتوای موجود در کتاب عربی اول دبیرستان براساس ملاک‌ها و الگوهای تحلیل و سازمان‌دهی محتوا به چه میزان موفقیت‌آمیز بوده است؟

فرضیه مطرح‌شده بر این سؤال این است که به نظر می‌رسد محتوای کتاب عربی اول دبیرستان با ملاک‌ها و الگوهای تحلیل و سازمان‌دهی محتوا تناسب دارد.

۲. پیشینه پژوهش

عیسی متقی‌زاده و همکاران مقاله‌ای با عنوان «بررسی میزان موفقیت بخش کارگاه ترجمه در کتب عربی دوره دبیرستان از دیدگاه معلمان و دانش‌آموزان شهرستان دورود» نگاشته‌اند. هدف مقاله یادشده، بررسی میزان موفقیت بخش متون با استفاده از یک پژوهش میدانی است.

زهرا حق‌دوست‌راد نیز مقاله‌ای با عنوان «موانع یادگیری درس عربی در دوره متوسطه از دیدگاه دانش‌آموزان و دبیران» نوشته است. این پژوهش میدانی به‌منظور ارائه راهکارهایی برای رفع موانع یادگیری زبان عربی در دوره متوسطه انجام شده است.

حمیدرضا میرحاجی، مقاله‌ای با عنوان «بررسی و نقد کتب عربی مقطع دبیرستان (عمومی)» نگاشته است. وی در این مقاله، مراحل تهیه کتاب‌های درسی و عناصر برنامه درسی را تشریح می‌کند. مقاله حاضر در مجموعه مقالات چهارمین همایش سراسری مدیران گروه‌های عربی دانشگاه‌های ایران در دانشگاه رازی به چاپ رسیده است.

حامد صدقی مقاله‌ای با عنوان «نقد الکتب الدراسية فی اقسام اللغة العربية فی ایران معاییر و تطوعات» نگاشته است که در مجله بین‌المللی علوم انسانی به چاپ رسیده است. هدف این مقاله بیان اصول و معیارهایی است که باید در نقد کتاب‌ها و معین نمودن افق‌های آینده، به دیده عبرت نگریسته شوند.

با توجه به پژوهش‌های انجام‌شده در این زمینه، می‌توان گفت هر یک از این پژوهش‌ها به بررسی گوشه‌ای از مشکلات و موانع کتاب‌های عربی پرداخته‌اند. این پژوهش، اولین مقاله‌ای است که در ایران درباره تحلیل محتوای کتاب عربی یک نوشته شده است و از این نظر، جدید است.

۳. مفهوم تحلیل محتوا

زمانی که از تحلیل محتوا سخن به میان می‌آید، اصطلاح برنامه‌ریزی درسی^۲ نیز با آن تداعی می‌شود. برنامه‌ریزی درسی شامل کلیه فعالیت‌های یادگیری فراگیرنده، انواع وسایل کمک آموزشی، پیشنهادهایی درباره راهبردهای یادگیری و شرایط اجرایی برنامه است. برنامه‌ریزی درسی شامل چهار عنصر اصلی هدف، محتوا، روش و ارزشیابی است که در این میان محتوا از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. محتوای یک برنامه درسی عبارت از دانش سازمان‌یافته و اندوخته‌شده، اصطلاحات، اطلاعات، واقعیات، حقایق، قوانین، اصول، روش‌ها، مفاهیم، تعمیم‌ها، پدیده‌ها و مسائل مربوط به همان ماده درسی است (فتحی، ۱۳۸۴: ۱۱۳). برای آگاهی از نقاط قوت و ضعف عناصر برنامه‌ریزی درسی، می‌توان هر یک از این چهار عنصر را براساس اصول علمی بررسی کرد.

برل برلسن^۳ تحلیل محتوا را چنین تعریف کرده است: «یک روش پژوهش برای توصیف عینی، منظم و کمی محتوای ظاهری ارتباطات است» (همان: ۱۱۶). تأکید بر صفت ظاهری در

این تعریف به دلیل محدود بودن به جنبه‌های دستوری و معانی پیام‌های نهفته در متون برنامه است. به عبارت دیگر، تحلیلگر محتوا، با ظاهر آنچه بیان شده است، سر و کار دارد. او درباره انگیزه نویسنده یا خواننده، واکنش‌هایی که ممکن است مخاطب در مقابل ارتباطات از خود نشان دهد، حدس نمی‌زند (بولاً، ۱۳۶۲: ۱۰۵). کلوس کریپندورف^۶ در تعریف دیگری از تحلیل محتوا می‌گوید: «تحلیل محتوا، تکنیکی پژوهشی است برای استنباط^۶ تکرارپذیر^۷ و معتبر^۸ داده‌ها درباره متن^۹ آن‌ها» (کریپندورف، ۱۳۷۸: ۲۵). هدف تحلیل محتوا مانند همه تکنیک‌های پژوهشی، فراهم آوردن شناخت، بینشی نو، تصویر واقعیت و راهنمای عمل است. تحلیل محتوا فقط ابزار است و بس (همان).

پیسلی^{۱۰} معتقد است که تحلیل محتوا، مرحله‌ای از جمع‌آوری اطلاعات است که در آن محتوای ارتباطات از طریق به‌کارگیری عینی و منتظم قواعد مقوله‌بندی، به اطلاعاتی که می‌توانند خلاصه و با هم مقایسه شوند، تغییر شکل می‌یابد (هولستی^{۱۱}، ۱۳۷۳: ۱۳). این نمونه‌های منتخب از تعریف‌ها نشان می‌دهد که در کنار توافقی مصرانه درباره برخی ویژگی‌های محسوس روش تحلیل محتوا، تمایل محسوسی نیز دیده می‌شود که این روش را ابزار پژوهشی اساسی و مفیدی برای رشته‌های مختلف علمی از جمله آموزش زبان قلمداد می‌کند.

۴. الگوهای سازمان‌دهی محتوای برنامه درسی

هریک از الگوهای پیشنهادشده برای سازمان‌دهی محتوا، مبتنی بر عقاید و ایده‌های تربیتی مؤثری است. در ادبیات مربوط به برنامه درسی از الگوهای سازمان‌دهی محتوا به صورت نظام‌دار، کمتر بحث شده است. مهم‌ترین الگوهای سازمان‌دهی محتوا عبارت‌اند از:

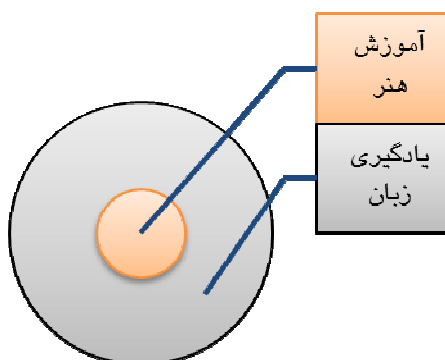
۱-۴. هسته اصلی^{۱۲}

برنامه‌ای که آن را *مسائل اجتماعی* یا *هسته اصلی* می‌گویند، در آمریکا پا به عرصه وجود گذاشت. در برنامه هسته اصلی، یک یا چند مسئله که اغلب جنبه اجتماعی دارند، اساس کار را تشکیل می‌دهند. هسته اصلی، مسائل مربوط به امور فرهنگی یا اجتماعی را پایه فعالیت‌های

تربیتی قرار می‌دهد و جنبه عمومی دارد؛ یعنی برای همه اجباری است و محدودیت وقت در این برنامه مطرح نیست (شریعتمداری، ۱۳۷۵: ۲۱۶).

۲-۴. تلفیق از طریق محاط کردن^{۱۳}

اساس این الگو، بر معرف قرار دادن یک ماده درسی در ماده درسی دیگر است. فعالیت‌های یادگیری حوزه محتوایی محاط‌شده، کارکردی دوگانه دارد: تقویت یادگیری مباحث مربوط به ماده درسی محیط و فراگیری مهارت‌ها یا مطالب حوزه یادگیری محاط‌شده (طالبی و همکاران، ۱۳۸۹: ۷۹). برای مثال می‌توان همزمان با آموزش زبان‌های خارجی، مباحث هنری را در قالب متون آن زبان آموزش داد.

نمودار ۱ تلفیق از طریق محاط کردن

۵. ملاک‌های سازمان‌دهی محتوای برنامه درسی

برای سازمان‌دهی محتوا، معمولاً سه ملاک را در نظر می‌گیرند که عبارت‌اند از:

۱-۵. توالی^{۱۴}

یادگیری به‌عنوان یک فرایند، هرگز به یک‌باره اتفاق نمی‌افتد و شامل مجموعه‌ای از فعالیت‌های

متوالی است که در مجموع، یک رفتار جدید را تشکیل می‌دهد. بنابراین، تعیین توالی کمک خواهد کرد تا روند یادگیری را به شکل هدایت‌شده و مرحله‌به‌مرحله به‌گونه‌ای که هر مرحله پیش‌نیاز مرحله دیگر باشد، بتوان به اجرا گذاشت که این خود مستلزم ترتیب دادن یا توالی دادن محتوای آموزشی است و موجب خواهد شد که بیشترین یادگیری در کوتاه‌ترین زمان امکان‌پذیر شود. به عبارت دیگر، رعایت توالی محتوا می‌تواند پیشرفت مورد انتظار در مهارت‌های مورد نظر را تضمین کند. توالی، برقراری نظم در ارائه محتوا است و زمانی اتفاق می‌افتد که در آن تنظیم محتوا، مواد درسی و یا تجارب یادگیری از نظر ترتیب، پیاپی ارائه شوند (ملکی، ۱۳۸۲: ۲۸۳). توالی انواع مختلفی دارد. اسمیت^{۱۵} و همکاران، چهار نمونه برای توالی ذکر کرده‌اند که از این قرار هستند: الف. از ساده شروع می‌شود و به سوی مشکل پیش می‌رود. آسان از دیدگاه آن‌ها، یعنی شامل عناصر و اجزای وابسته کمتری است؛ ب. مبتنی بر عرضه و یادگیری پیش‌نیازها است. این اصل به‌ویژه، در آموزش قواعد هر زبان رعایت می‌شود؛ ج. ترتیب عرضه محتوا این است که از کل به جزء می‌رسد. برای مثال در آموزش زبان، ابتدا کلمه و سپس حروف آن کلمه آموزش داده می‌شود؛ د. عرضه‌داشت ترتیب زمانی است. این سازمان در درس تاریخ بیشتر رعایت می‌شود (تقی‌پور، ۱۳۸۹: ۱۸۱-۱۸۲).

۲-۵. مداومت^{۱۶}

به پیش‌بینی فرصت‌های پی‌درپی برای تعمق و گسترش معلومات و مهارت‌ها به‌طور پیش‌رونده اشاره می‌کند. به عبارت دیگر، مداومت شامل پیش‌بینی محتوا و فعالیت‌های یادگیری به‌منظور ایجاد حرکت از یک سطح به سطح بالاتر از افکار ساده به افکار پیچیده و یا از مفاهیم ساده به مفاهیم پیچیده است. بنابراین در مداومت، رعایت سلسله مراتب یادگیری ضروری است (لوی^{۱۷}، ۱۳۸۰: ۷۴). باید توجه کرد که غرض از یادگیری مداومت، آجر روی آجر گذاشتن و تکرار عناصر برنامه در یک سطح نیست، بلکه بنا کردن تجربه بعدی روی تجربه قبلی است؛ به‌طوری‌که از ترکیب آن دو، معنا و مفهوم روشن‌تر در ذهن یادگیرنده ایجاد شود و دامنه و عمق شناخت وی گسترش یافته و دقیق‌تر شود (تقی‌پور، ۱۳۸۹: ۱۸۵).

۳-۵. یکپارچگی^{۱۸}

اصطلاح یکپارچگی، به عنوان ملاکی برای سازمان دادن برنامه درسی به صورت‌های متفاوتی تعریف شده است. برخی از تعاریف بر روابط افقی حوزه‌ها و محتوای برنامه درسی با یکدیگر تأکید می‌کنند؛ مانند برقرار کردن رابطه میان آنچه در آموزش زبان آموخته می‌شود با آنچه در ادبیات آموخته می‌شود (همان: ۱۸۶). اما یکپارچگی به صورت چیزی که در درون فرد روی می‌دهد نیز تعریف شده است. گاهی از آن، تحت عنوان یادگیری ادراکی هم یاد شده است. در یادگیری ادراکی، انسان به صورت فعال درگیر می‌شود و کوشش می‌کند تا تجاربی را که در ابتدا بی‌ارتباط به نظر می‌رسند، به شکل معناداری سازمان دهد. بنابراین، ملاک یکپارچگی بر سازمان‌دادن محتوا دلالت دارد و مجموعه فعالیت‌هایی را در بر دارد که دانش‌آموز در رسیدن به وحدت نظر، با آن‌ها سر و کار دارد (طالبی و همکاران، ۱۳۸۹: ۸۱-۸۲).

نمودار ۲ ملاک‌های سازمان‌دهی محتوا

۶. کتاب عربی سال اول دبیرستان

کتاب عربی سال اول دبیرستان از سه بخش اصلی متون، قواعد و تمارین تشکیل شده است و علاوه بر این سه بخش، شامل شش بخش فرعی *اضواء قرآنیة*، *فی رحاب نهج البلاغه*، *کارگاه ترجمه*، *إصنع و اعمل*، *کارهای فوق برنامه* و توجه به کاربرد عربی در فارسی نیز می‌شود. بخش‌های فرعی، نقش مکمل این سه بخش اصلی را بر عهده دارند. در این مقاله بخش متون، قواعد، تمارین و کارگاه ترجمه را براساس الگوهای تحلیل محتوا و ملاک‌های سازمان‌دهی محتوا، بررسی می‌کنیم؛ زیرا کتاب درسی یا محتوای مطالب آموزشی به‌ویژه، در نظام‌های متمرکز که محور مدون تعلیم و تربیت به شمار آمده و فعالیت‌ها و تجربه‌های تربیتی دانش‌آموزان توسط معلم و پیرامون آن سازمان‌دهی می‌شود، نیاز به تحلیل و بررسی علمی دارد. این تحلیل به دست‌اندرکاران و نگارندگان کتاب‌های درسی کمک می‌کند تا در هنگام تهیه و تدوین و یا گزینش و انتخاب کتاب درسی تصمیم‌های عاقلانه‌ای را اتخاذ کنند (یارمحمدیان، ۱۳۸۱: ۱۴۹).

۱-۶. متون

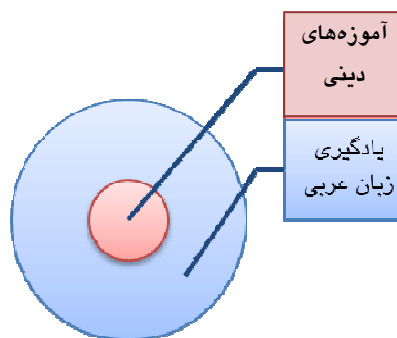
متون این کتاب به شکل قصه و گفت‌وگو تهیه شده است تا ضمن برخورداری از جذابیت و زیبایی، بهتر بتواند دانش‌آموزان را در فهم و درک متون عربی و ترجمه آن‌ها یاری کند. محتوای این متون اغلب برگرفته از داستان‌های قرآنی، روایی و اخلاقی است. واژه‌های به‌کاررفته در تهیه این متون، غالباً واژگان قرآنی و روایی هستند و دانش‌آموز با یادگیری آن‌ها متوجه خواهد شد ریشه بیشتر لغات و اصطلاحات «عربی فصیح» همان لغات و اصطلاحات قرآنی است. برای اجتناب از طولانی‌تر شدن متون داستان‌ها، با بهره‌گیری از تصویر، علاوه بر جذاب شدن کتاب، بار معنایی فراوانی بر عهده این تصاویر گذاشته شده است (متقی‌زاده و همکاران، ۱۳۸۶: ۱۱۴). اهدافی که بخش متون در آموزش زبان دنبال می‌کند، هم شامل تقویت مهارت دانش‌آموز در آموزش زبان عربی می‌شود و هم در راستای پاسخ‌گویی به نیازهای جامعه است؛ زیرا در نهایت، مدرسه نمی‌تواند بدون توجه به نیاز جامعه و فرهنگ حاکم بر آن به کار خود ادامه دهد؛ بنابراین دانش‌آموزان باید در راستای نیازهای جامعه رشد و پرورش یابند (طالبی و همکاران، ۱۳۸۹: ۲۸).

جدول ۱ راهنمای متون به‌کاررفته در کتاب عربی اول دبیرستان

درس	عنوان	محتوای متن	تعداد جملات
اول	یا ربُّ	قرآن و دعا	۱۲
دوم	زیارة الحبيب	داستان اویس	۶۰
سوم	التلميذ المثالي	داستان تقدیر از دانش‌آموز نمونه	۷۱
چهارم	العبرة	داستان ثروت قارون	۵۲
پنجم	مشاهد من الحياة البسيطة	داستان ساده‌زیستی علی(ع)	۵۵
ششم	التجربة	داستان زکریای رازی	۵۹
هفتم	الهجرة	داستان هجرت مسلمانان به حبشه	۵۶
هشتم	توبة التعلب	شعر تعلیمی از احمد شوقی	۱۸
نهم	حسن العاقبة	داستان حرّ ریاحی	۴۷
دهم	فيه شفاء للناس	آیاتی از قرآن	۳۹

براساس الگوهای سازمان‌دهی محتوای برنامه‌دستی، متون این کتاب از سه جنبه قابل بررسی است. همان‌طور که اشاره شد در الگوی هسته اصلی، یک یا چند مسئله که بیشتر جنبه فرهنگی و اجتماعی دارند، اساس کار را تشکیل می‌دهند. براساس الگوی هسته اصلی می‌توان گفت که در این متون چند اصل مهم و اساسی گنجانده شده است. دین از مهم‌ترین ارزش‌های اساسی جامعه ماست. اولین اصل مهم، همان توجه ویژه به فرهنگ اسلامی است؛ یعنی طی فرایند یادگیری زبان عربی آموزه‌های دینی، به دانش‌آموز انتقال داده می‌شود. به طوری که از میان ده درس، متن هفت درس، یعنی هفتاد درصد به طور مستقیم با محتوای فرهنگ اسلامی و آموزه‌های قرآنی در ارتباط است و متن سه درس دیگر نیز، یعنی سی درصد با موضوعات گوناگون دیگر که جنبه اجتماعی دارند، در ارتباط است.

براساس الگوی تلفیق از طریق محاط کردن، می‌توان گفت تمام متون کتاب عربی یک، یعنی صد درصد آن‌ها، از چنین ویژگی برخوردار هستند؛ زیرا علاوه بر تقویت مهارت‌های یادگیری زبان، آموزه‌های دینی و اجتماعی را نیز آموزش می‌دهند. نکته مهم درباره این همپوشانی بین یادگیری زبان و انتقال آموزه‌های دینی به فراگیران این است که اگرچه محتوای متون این کتاب در راستای اهداف تعریف‌شده برای آموزش زبان عربی تهیه شده است، ولی می‌توان همین محتوا را در قالب متونی جذاب‌تر عرضه کرد؛ به طوری که براساس الگوی تلفیق از طریق محاط کردن، می‌توان آموزه‌های دینی و مفاهیم فرهنگی و اجتماعی را با روشی جذاب‌تر به دانش‌آموز انتقال داد.

نمودار ۳ الگوی تلفیق از طریق محاط کردن در متون کتاب عربی یک

اما دربارهٔ چگونگی سازمان‌دهی محتوای این متون براساس سه اصل اساس توالی، مداومت و یکپارچگی باید گفت که از لحاظ توالی، مهم‌ترین نکته در این متون، عدم عرضهٔ آن‌ها از سطح ساده به مشکل است؛ زیرا براساس اصل توالی، بهترین روش عرضهٔ متون در این کتاب، از سطح ساده به مشکل است. برای مثال متن درس اول، آمیزه‌ای از آیات قرآن و دعا است که از یک‌سو می‌توان گفت گنجاندن آیات قرآن برای آموزش در درس اول صحیح نیست و از سوی دیگر، براساس رهنامهٔ نظام تربیت رسمی و عمومی در جمهوری اسلامی ایران، هدف یادگیری زبان عربی، فهم بهتر معارف دینی و اسلامی است و در نتیجه، بحث نوشتن یک مقالهٔ کوتاه و اهدافی از این قبیل در آن، مفهوم زیادی ندارد (کیانی و همکاران، ۱۳۹۰: ۲۰۳). بر این اساس می‌توان گفت وقتی رویکرد در تهیهٔ محتوا، فرهنگ اسلامی و آموزه‌های قرآنی است، شروع کتاب با یک متن مستقیم قرآنی و ادعیهٔ مستنبط از مفاهیم قرآنی، شروع هدفمندی است. از نظر مداومت می‌توان برای این متون ترتیب مشخصی را در نظر گرفت؛ زیرا مداومت برای آموزش اموری که مرحله‌به‌مرحله پیچیده می‌شوند، کاربرد دارد؛ برای مثال می‌توان متن درس دوم را که براساس معرفی باب افعال طراحی شده است، مبنایی برای درس سوم قرار داد و سطح متن درس سوم را ارتقا داد. از نظر یکپارچگی باید گفت که این متون علاوه بر اهداف تعلیم زبان، به صورت کامل درصدد آموزش آموزه‌های دیگری به دانش‌آموز هستند که از طریق قرآن، شعر، داستان و... به وی منتقل می‌شود.

همان‌طور که می‌دانید، فرایند آموزش شامل مجموعهٔ فعالیت‌هایی است که دانش‌آموز تحت رهبری و هدایت معلم در مدرسه برای رسیدن به هدف‌های معین انجام می‌دهد (تقی‌پور، ۱۳۸۹: ۴۱). بنابراین، کلیهٔ اجزای یک کتاب و در مقیاسی کوچکتر، تمام اجزای یک درس مشخص، در رسیدن فراگیر به هدف آموزشی نقش مکمل را نیز دارند. به همین دلیل بخش متون عربی نیز از اهمیت زیادی برخوردار است. اگر این متون نتوانند انتظارات دانش‌آموزان را برآورده کنند، کل اجزای درس در رسیدن به هدف کلی و نهایی درس ناکام می‌مانند. البته دربارهٔ متون این کتاب یک نکته را باید در نظر گرفت و آن اینکه گروهی معتقدند چون زبان عربی، زبان دین و فرهنگ آنان است، بهتر آن است که محتوای متون این کتاب نیز همان مفاهیم برگرفته از فرهنگ اسلامی باشد. بنابراین، آنان معتقدند که باید این ذهنیت برای دانش‌آموزان و خانواده‌های آنان شکل گیرد که در حال یادگیری زبانی هستند که با تاریخ، فرهنگ و هنرشان ارتباطی دیرینه

دارد. القای چنین تفکراتی به هر شکل ممکن، می‌تواند در پیشبرد اهداف آموزشی سودمند باشد و البته این مهم، فقط یک تبلیغ نیست (دامادی، ۱۳۷۹: ۴).

۲-۶. قواعد

قواعد، بخش دوم کتاب عربی اول دبیرستان را تشکیل می‌دهد. در شیوه سازمان‌دهی قواعد کوشیده‌اند میان قواعد درس و عینیت بخشیدن آن در طبیعت پیوند داده شود تا دانش‌آموز احساس کند که عالم زبان و کلمه، بیگانه از عالم طبیعت و آفرینش نیست (متقی‌زاده و همکاران، ۱۳۸۶: ۱۲۳). بنا به گفته نگارندگان، روش آموزش قواعد در این کتاب، روشی اکتشافی است؛ به طوری که خود دانش‌آموز در فرایند یادگیری شرکت می‌کند و سنگینی آموزش قواعد با به‌کارگیری این روش تا حد ممکن تسهیل می‌شود.

جدول ۲ اجزای تشکیل‌دهنده بخش قواعد در کتاب عربی اول دبیرستان

درس	مقدمه	طرح سؤال	نتیجه (جواب سؤال)	عرضه قواعد
اول	یادآوری مطالب سوم راهنمایی با استفاده از وسایل کمک آموزشی و انجام چند مسابقه	آیا به این نتیجه رسیدیم که چقدر نکته و مطلب در دوره راهنمایی خواندیم؟	جمع مذکر، مفرد، مثنی، مؤنث، جمع مؤنث و...	قرار دادن علامت‌ها در زیر تصاویر
دوم	آیا تا به حال فکر کرده‌اید اساس و ریشه هر موجودی به یک امر ساده ختم می‌شود؟!	فعل‌ها چگونه از حالت ساده به حالت‌های پیچیده‌تر می‌رسند؟	فعل‌هایی مانند: «أرسلنا» که صیغه اول ماضی آن‌ها، بیش از سه حرف دارد، ثلاثی مزید نامیده می‌شوند.	معرفی باب افعال
سوم	ملاک تشخیص ثلاثی مجرد از ثلاثی مزید، صیغه اول ماضی است.	چرا باب‌های مزید را می‌آموزیم؟	برای به دست آوردن معانی جدید	معرفی سایر ابواب ثلاثی مزید

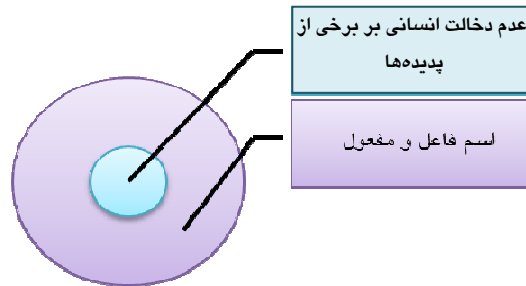
ادامه جدول ۲

درس	مقدمه	طرح سؤال	نتیجه (جواب سؤال)	عرضه قواعد
چهارم	در جهان خلقت با پدیده‌هایی مواجه هستیم که کار انسان‌ها در ایجاد آن دخالت نداشته است؛ مانند خورشید.	آیا در زبان عربی کلماتی وجود دارد که در ایجاد آن‌ها فعل و انفعالاتی صورت نگرفته باشد؟	به اسم‌هایی که از کلمه دیگری گرفته نشده‌اند، جامد می‌گوییم.	معرفی روش ساخت انواع اسم فاعل و مفعول
پنجم	استفاده از یک تصویر که فعل را به صورت مادر همه انواع مشتقات نشان می‌دهد.	آیا اموری که در جهان اتفاق می‌افتد، وقوعشان در یک زمان معین نیست؟	اسم‌های زمان و مکان نشان‌دهنده زمان وقوع و یا مکان وقوع فعل است.	معرفی روش ساخت اسم زمان و مکان
ششم	آیا تاکنون فکر کرده‌اید که اگر همه کارها فقط به یک شکل و صورت قابل تحقق بود، چه مشکلاتی پیش می‌آمد؟	آیا در عالم کلمات پدیده جانشینی وجود دارد؟	ضمیر معمولاً جانشین اسم می‌شود.	معرفی انواع ضمائر
هفتم	برای عبور از یک رودخانه عریض و خروشان چه طرحی پیشنهاد می‌دهید؟	آیا اگر اتصال‌دهنده‌ها در جمله وجود نداشته باشد، معنای اصلی جمله دریافت می‌شود؟	در زبان عربی نیز کلماتی وجود دارند که موجب ارتباط میان اجزای جمله می‌شوند.	معرفی اسم موصول
هشتم	آیا در جهان آفرینش همه پدیده‌ها پیوسته، چهره ثابت و تغییرناپذیری دارند؟	معیار تغییر در کلمات چیست؟	حرف آخر آن‌ها	معرفی کلمات معرب و مبنی
نهم	در جهان طبیعت هر روز و هر لحظه، فعلی در حال انجام گرفتن است. تحقق فعل بدون فاعل در طبیعت محال است.	راه تشخیص فاعل چیست؟	فاعل علامتی دارد که با دیدن آن به فاعل بودن کلمه یقین حاصل می‌کنیم.	معرفی مبحث فاعل و مفعول به
دهم	پدیده‌های طبیعی هریک با آمدن خود خبری را به ارمغان می‌آورند.	آیا کلمات با خود خبری را حکایت می‌کنند؟	به کلمه یا کلماتی که بعد از مبتدا می‌آیند و معنای مبتدا را کامل می‌کنند، خبر می‌گوییم.	معرفی مبحث جمله اسمیه و فعلیه

همان‌طور که در جدول بالا می‌بینیم، بخش قواعد در کتاب عربی اول دبیرستان از چهار قسمت اصلی تشکیل می‌شود. در ابتدا، منهج درس مطرح می‌شود؛ یعنی مثال‌هایی زنده از محیط زندگی برای دانش‌آموزان، ذکر و سپس موضوع به عالم زبان کشیده می‌شود و با طرح سؤالاتی که از دانش‌آموزان پرسیده می‌شود، برای دریافت قواعد اصلی آمادگی بیشتری پیدا می‌کنند. در مرحله بعد، سؤال مطرح‌شده، با راهنمایی معلم، توسط دانش‌آموزان پاسخ داده می‌شود و در نهایت، قواعد اصلی درس عرضه می‌شود.

با دقت در این جدول می‌توان به نتایج جالبی دست یافت. براساس الگوی هسته اصلی، می‌توان گفت در هشتاد درصد عرضه قواعد این کتاب، مثال‌هایی از امور اجتماعی و محیط پیرامون ذکر شده است. برای مثال در درس هشتم و در شروع آموزش قواعد، این سؤال طرح شده است: آیا در جهان آفرینش همه پدیده‌ها پیوسته، چهره ثابت و تغییرناپذیری دارند؟ این سؤال و مهم‌تر از آن، پاسخ‌هایی که از طرف دانش‌آموز به این سؤال داده می‌شود، از یک سو می‌تواند مبنای یادگیری قواعد درس باشد و از سوی دیگر دانش‌آموز را برای رسیدن به پاسخ واقعی این سؤال، به مطالعه و تحقیق در حوزه زمین‌شناسی - که می‌تواند پاسخ‌گوی این سؤال باشد - ترغیب کند.

براساس الگوی تلفیق از طریق محاط کردن، قواعد این کتاب به‌طور کلی می‌تواند مبنای یادگیری برخی از اصول ساده و اولیه باشد که در بخش اولیه عرضه قواعد، مثال‌های محسوسی را ارائه داده است. برای مثال، قواعد درس چهارم با عرضه نکته جالبی آغاز می‌شود: «در جهان خلقت با پدیده‌هایی مواجه هستیم که کار انسان‌ها در ایجاد آن دخالت نداشته است؛ مانند خورشید». واضح است که بیان چنین جمله‌ای نه تنها در ملموس شدن قواعد درس برای دانش‌آموز مؤثر است، بلکه یک نکته علمی را نیز به وی آموزش می‌دهد:

نمودار ۴ نمونه‌ای از الگوی تلفیق از طریق محاط کردن در قواعد درس چهارم

اما از نظر چگونگی سازمان‌دهی محتوای برنامه درسی، از لحاظ توالی به نظر می‌رسد که سازمان‌دهی قواعد این کتاب، به جز دو مورد که در درس اول و پنجم مشاهده می‌شود، موفقیت‌آمیز بوده است. سازمان‌دهی بخش قواعد در درس اول و پنجم براساس توالی صحیح نیست؛ زیرا قواعد درس بدون بیان مقدمه و ذکر مثال عینی عرضه شده است. البته گفتنی است که درس اول، فرصتی است که نگارندگان برای یادآوری مفاهیم آموزش داده‌شده در سه سال راهنمایی، از آن استفاده کرده‌اند تا دانش‌آموزان با مرور آموزه‌های قبلی برای فراگیری دروس جدید آمادگی لازم را به دست آورند. علت موفقیت‌آمیز بودن قواعد سایر دروس این است که محتوای آن‌ها از ساده به پیچیده تنظیم شده است زیرا: «در دروسی مانند آموزش زبان که یادگیری مهارت‌ها مورد نظر است، توالی از ساده به پیچیده است» (تقی‌پور، ۱۳۸۹: ۱۸۲). برای مثال، در قواعد این کتاب ابتدا مفاهیم عینی و ساده و سپس جزئیات قواعد که پیچیده‌تر است، عرضه شده است. براساس مداومت، رعایت سلسله مراتب یادگیری ضروری است. مداومت، به‌عنوان عنصری فعال در جریان یاددهی، دانش‌آموز را از یک سطح ادراکی به سایر سطوح ادراکی که پیچیده‌تر نیز هستند، می‌رساند. درنهایت، دانش‌آموز به یکپارچگی می‌رسد؛ یعنی می‌تواند محتوای قواعد هر درس را به‌خوبی سازمان‌دهی کند. در بخش قواعد این کتاب ابتدا، مقدمه‌ای ذکر شده است؛ سپس یک سؤال اساسی طرح می‌شود و به کمک دانش‌آموزان به این سؤال پاسخ داده می‌شود. در این‌صورت ذهن دانش‌آموز برای دریافت مطالب اصلی آماده و درنهایت، قواعد اصلی عرضه می‌شود. بنابراین، از نظر مداومت باید گفت که این کتاب موفق است؛ زیرا قواعد این دروس با ترتیب منطقی و علمی در هر درس مطرح شده است. مرحله سوم

سازمان‌دهی محتوا، یکپارچگی است که بخش قواعد این کتاب مانند بخش متون از این ویژگی برخوردار است. زیرا در قواعد همین درس، نکات مهمی در قالب مثال‌های عینی به دانش‌آموز عرضه می‌شود که در نهایت، منجر به یادگیری ادراکی دانش‌آموز می‌شود.

به‌طور کلی، جدول شماره ۲ شیوه سازمان‌دهی محتوای بخش قواعد در کتاب عربی اول دبیرستان را به ما نشان می‌دهد و بیانگر این حقیقت است که «هدف از سازمان‌دهی صحیح محتوا در بخش قواعد، تحقق یادگیری مؤثر و حصول هدف‌های آموزشی است» (ابراهیمی، ۱۳۷۷: ۱۱۵).

۳-۶. تمارین

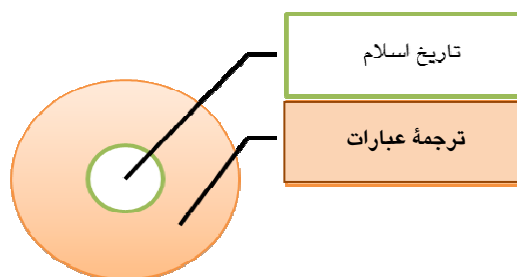
آخرین مرحله برنامه‌ریزی، تهیه طرح ارزشیابی از برنامه‌ها و آموزش است. به‌طور کلی، ارزشیابی^{۱۹} عبارت از جمع‌آوری اطلاعات و استفاده از آن‌ها برای تصمیم‌گیری است. یکی از نقش‌های مهم ارزشیابی، اندازه‌گیری نتایج فعالیت‌های یادگیری یادگیرندگان در همه قسمت‌ها است. به عبارت دیگر، تعیین میزان تحقق هدف‌های آموزش و پرورش به وسیله برنامه‌های درسی و آموزش است (تقی‌پور، ۱۳۸۹: ۱۹۷). این وظیفه در کتاب عربی یک، برعهده بخش تمارین است. بعد از عرضه کامل قواعد هر درس، تمرین‌هایی برای هر درس در نظر گرفته شده است. در شیوه ارائه تمرین‌ها کوشیده‌اند ضمن تحقق بخشیدن به اهداف مورد نظر هر درس، تمرین‌ها از جذابیت و تنوع برخوردار باشند تا بتوانند مورد توجه دانش‌آموزان قرار گیرند. در این کتاب بخش تجزیه و ترکیب نیز تحت عنوان «الإعراب و التحلیل الصرفی» آمده است (متقی‌زاده و همکاران، ۱۳۸۶: ۱۱۶).

بر مبنای الگوی سازمان‌دهی هسته اصلی، می‌توان بخش تمارین این کتاب را موفق ارزیابی کرد؛ زیرا به سهولت می‌توان دریافت که بیشتر جملات و عبارات موجود در تمارین برگرفته از آیات قرآن و یا سخنان بزرگان است. برای مثال، اگر به تمرین سه از درس دوم رجوع کنیم، می‌بینیم که تمام جملات این تمرین آیات قرآنی هستند.

تلفیق از طریق محاط کردن، معرف قرار دادن یک ماده درسی در ماده درسی دیگر است. براساس این الگو می‌توان گفت که بخش تمارین در درون خود ماده‌های دیگری را هم آموزش می‌دهد؛ برای مثال در تمرین چهار از درس چهارم، داستان کوتاهی در چند جمله درباره پیامبر (ص) بیان شده است که این می‌تواند بیانگر گوشه‌ای از تاریخ اسلام باشد. همین ترتیب را در همه

تمرین‌های این کتاب می‌توان دید. نکته مهم درباره این الگو در کتاب ذکر شده این است که از نظر تلفیق بین آموزش زبان عربی و آموزه‌های دینی با اهداف این کتاب، تناسب برقرار است؛ اما باید توجه کرد که وجود چند آموزه گوناگون که از ابتدا تا انتهای کتاب در عبارات و جملات مختلف تکرار می‌شود، می‌تواند عامل مهمی در عدم انتقال موفقیت‌آمیز محتوا به دانش‌آموزان باشد. بنابراین، می‌توان با تنوع بخشیدن به اهداف آموزش زبان عربی و گسترش دایره مفاهیم و معلومات قابل انتقال به دانش‌آموزان، این مانع مهم را از بین برد.

نمودار ۵ نمونه‌ای از الگوی تلفیق از طریق محاط کردن در تمرین چهار از درس چهارم

اما درباره چگونگی سازمان‌دهی محتوای این متون براساس سه اصل اساسی توالی، مداومت و یکپارچگی، باید گفت که بخش تمارین در این زمینه بسیار موفق بوده است، از نظر توالی همه تمرین‌ها از ساده به دشوار مرتب شده‌اند، به‌جز یک مورد که در درس سوم می‌بینیم؛ به‌طوری‌که در تمرین‌های این درس، تمرین چهار در مقایسه با تمرین سه ساده‌تر است. از نظر رعایت مداومت باید گفت که همه تمرین‌ها به‌نوعی در ترتیب منطقی قرار دارند؛ زیرا هر تمرین در مقایسه با تمرین قبل از خود، در سطح پیشرفته‌تری قرار دارد، به‌غیر از یک مورد که در درس سوم دیدیم که در بالا نیز به آن اشاره شد. از نظر یکپارچگی، بخش تمارین کاملاً موفق بوده است، زیرا همه تمرین‌های موجود در این کتاب، دارای جملات و عبارتهایی برگرفته از قرآن، احادیث و نهج‌البلاغه است و این امر علاوه بر آموزش زبان عربی، دانش‌آموز را در رسیدن به اطلاعات دینی نیز کمک می‌کند.

جدول ۳ ارزیابی بخش تمارین در کتاب عربی اول دبیرستان براساس ملاک‌های سازمان‌دهی محتوا

درس	تعداد تمارین	توالی	مداومت	یکپارچگی
اول	۸	✓	✓	✓
دوم	۵	✓	✓	✓
سوم	۵	-	-	✓
چهارم	۵	✓	✓	✓
پنجم	۳	✓	✓	✓
ششم	۵	✓	✓	✓
هفتم	۵	✓	✓	✓
هشتم	۴	✓	✓	✓
نهم	۷	✓	✓	✓
دهم	۷	✓	✓	✓

در هر صورت هدف از بخش تمارین در هر کتابی ارزشیابی است تا دانش‌آموز به هدف تعریف‌شده برای آن درس برسد. کرانیخ دربارهٔ ارزشیابی از یک درس، یک طرح، یا یک برنامه می‌گوید: «ارزشیابی از یک درس باید تعیین کند آن درس چه تغییراتی در یادگیرندگان به وجود می‌آورد و جنبه‌هایی از درس را که به تجدید نظر نیاز دارند، مشخص نماید» (cronbach, 1963: 18).

۷. سایر بخش‌ها

در این کتاب، علاوه بر این سه بخش اصلی، بخش‌های دیگری نیز در نظر گرفته شده است که همه با هدف تسهیل فراگیری سه بخش اول سازمان‌دهی شده‌اند. این بخش‌ها عبارت‌اند از: اضاء قرآنی؛ فی رحاب نهج‌البلاغه؛ کارگاه ترجمه؛ إصنع و اعمل؛ کارهای فوق برنامه و توجه به کاربرد عربی در فارسی. برای جلوگیری از پراکندگی مطالب به بررسی کارگاه ترجمه اکتفا می‌کنیم.

۱-۷. کارگاه ترجمه

این بخش از کتاب قصد دارد به منظور تقویت قوه درک و فهم عبارات که از اهداف غایی آموزش زبان عربی است، دانش‌آموز را با نکات و اصول ترجمه صحیح آشنا کند. از مهم‌ترین اهداف این بخش می‌توان به این موارد اشاره کرد:

الف. بالا بردن قدرت دانش‌آموزان در فهم متون عربی به صورت عام و فهم قرآن و متون دینی به صورت خاص؛

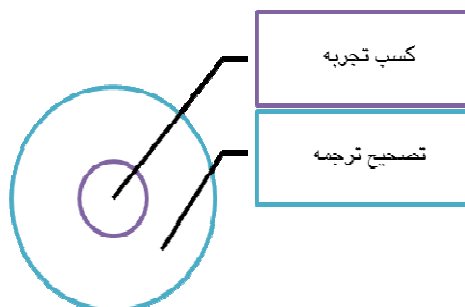
ب. بالا بردن قدرت دانش‌آموزان در ترجمه روان از عربی به فارسی؛

ج. تغییر نگرش دانش‌آموزان نسبت به زبان؛

د. فراهم کردن زمینه مناسب برای مشارکت دادن هرچه بیشتر دانش‌آموزان در

فعالیت‌های کلاسی (متقی‌زاده و همکاران، ۱۳۸۹: ۱۲۱).

از نظر الگوی سازمان‌دهی هسته اصلی و الگوی تلفیق از طریق محاط کردن می‌توان گفت کارگاه ترجمه شباهت بسیاری به بخش متون دارد؛ زیرا همانند بخش متون، این بخش نیز علاوه بر هدف اصلی که آموزش ترجمه است، آموزه‌های دیگری را به دانش‌آموز عرضه می‌کند؛ برای مثال، در کارگاه ترجمه درس دوم، داستان آموزنده‌ای با عنوان «التجربة» آمده است که خواندن آن برای هر دانش‌آموزی جالب است.

نمودار ۶ نمونه‌ای از الگوی تلفیق از طریق محاط کردن در کارگاه ترجمه درس دوم

با در نظر گرفتن این نکته که درس اول و چهارم بخش کارگاه ترجمه ندارند، درباره چگونگی سازمان‌دهی محتوای این متون براساس سه اصل اساسی توالی، مداومت و

یکپارچگی، باید گفت که بخش کارگاه ترجمه تا حد زیادی از این اصول پیروی نمی‌کند، به‌ویژه در دو سطح توالی و مداومت نمی‌توان بین کارگاه ترجمه هر درس با درس قبل از آن ارتباط برقرار کرد و این طبیعی است، زیرا کارگاه ترجمه در هر درس موضوع یکسانی را که همان ترجمه است، بررسی می‌کند. اما از نظر یکپارچگی باید گفت این بخش از کتاب موفق بوده است، زیرا در کارگاه ترجمه، متون عرضه‌شده سرشار از داستان‌های آموزنده و زیبا است که همه این موارد تأثیر فراوانی بر یادگیری ادراکی دانش‌آموز دارد.

جدول ۴ ارزیابی بخش کارگاه ترجمه در کتاب عربی اول دبیرستان براساس ملاک‌های سازمان‌دهی محتوا

درس	توالی	مداومت	یکپارچگی
اول	-	-	-
دوم	-	-	✓
سوم	-	-	✓
چهارم	-	-	-
پنجم	-	-	✓
ششم	-	-	✓
هفتم	-	-	✓
هشتم	-	-	✓
نهم	-	-	✓
دهم	-	-	✓

۸. نتیجه‌گیری

هریک از بخش‌های متون، قواعد، تمارین و کارگاه ترجمه در این کتاب، براساس الگوهای هسته اصلی و تلفیق از طریق محاط کردن، سازمان‌دهی محتوایی شده‌اند و این امر بیانگر موفقیت این بخش‌ها از نظر مطابقت با الگوهای سازمان‌دهی محتوا است. بر مبنای الگوی هسته اصلی می‌توان گفت که هسته اصلی فعالیت‌های تربیتی در این کتاب بر پایه فرهنگ اسلامی استوار است و در بعضی موارد، مسائل مربوط به امور فرهنگی یا اجتماعی نیز پایه فعالیت تربیتی قرار گرفته است.

بر مبنای الگوی تلفیق از طریق محاط کردن می‌توان گفت که در تمام متون کتاب، قواعد کتاب و همه تمارین آن، دانش‌آموز علاوه بر آموزش زبان عربی، موضوعات مختلف دیگری را به صورت غیر مستقیم در قالب موارد ذکر شده فرا می‌گیرد.

بر اساس ملاک توالی در سازمان‌دهی محتوا می‌توان گفت که بخش قواعد و تمارین این کتاب، از توالی نوع اول، یعنی از ساده به مشکل پیروی می‌کند؛ ولی در بخش متون، این امر را نمی‌توان دید؛ یعنی متون این کتاب از ترتیب منطقی برخوردار نیستند.

بر اساس ملاک مداومت در سازمان‌دهی محتوا نیز می‌توان گفت که نگارندگان در بخش قواعد و تمارین این کتاب، مراتب یادگیری را براساس اصل مداومت رعایت کرده‌اند، یعنی از ساده به پیچیده حرکت کرده‌اند.

بر مبنای ملاک یکپارچگی در سازمان‌دهی محتوا می‌توان گفت که تمام بخش‌های کتاب در رسیدن به هدف خود موفق بوده است.

۹. پی‌نوشت‌ها

1. content analysis
2. currilum planning
3. Berel berlson
4. Bolla
5. Klaus Krypendorf
6. inferences
7. replicable
8. valid
9. context
10. Pislly
11. Holsti
12. core
13. embedding
14. sequence
15. Smith
16. cumulative
17. Lévi
18. integration
19. evaluation

۱۰. منابع

- ابراهیمی، علی (۱۳۷۷). *برنامه‌ریزی درسی*. تهران: فکر نو.
- اصغری نکاح، سید محسن (۱۳۸۵). «فعال‌سازی جریان یاددهی و یادگیری با تأکید بر آموزش مبتنی بر فراشناخت و شیوه خودآموزی». *فصلنامه آموزشی و پژوهشی کودکان استثنایی*. ش ۱۶ و ۱۷. صص ۱۷-۲۵.
- بولا، ه. س. (۱۳۶۲). *ارزیابی آموزشی*. ترجمه عباس بازرگان. تهران: نشر دانشگاهی.
- تقی‌پور، علی (۱۳۸۹). *برنامه‌ریزی آموزشی و درسی*. چ ۳۲. تهران: آگاه.
- حقدوست‌راد، زهرا (۱۳۸۸). «موانع یادگیری درس عربی در دوره متوسطه از دیدگاه دانش‌آموزان و دبیران». *کتاب ماه ادبیات*. ش ۲۷. صص ۳۶-۴۵.
- دامادی، سید محمد (۱۳۷۹). *مضامین مشترک در ادب فارسی و عربی*. چ ۲. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- شریعتمداری، علی (۱۳۷۵). *جامعه و تعلیم و تربیت*. تهران: امیرکبیر.
- طالبی، سعید و همکاران (۱۳۸۹). *اصول برنامه‌ریزی درسی*. چ ۱. تهران: انتشارات دانشگاه پیام نور.
- فتحی، کوروش (۱۳۸۴). *اصول برنامه‌ریزی درسی*. تهران: ایران زمین.
- کریپندورف، کلوس (۱۳۷۸). *تحلیل محتوای مبانی روش‌شناسی*. ترجمه هوشنگ ناییبی. تهران: روش.
- کیانی، غلامرضا؛ حسین نویدی‌نیا و محمد مؤمنیان (۱۳۹۰). «نگاهی دوباره به رویکرد برنامه درسی ملی نسبت به آموزش زبان‌های خارجی». *فصلنامه جستارهای زبانی (پژوهش‌های زبان و ادبیات تطبیقی سابق)*. د ۲. ش ۲. صص ۱۸۵-۲۰۹.
- لوی، ا. (۱۳۸۰). *مبانی برنامه‌ریزی آموزشی (برنامه‌ریزی مدارس)*. ترجمه فریده مشایخی. تهران: انتشارات مدرسه.
- متقی‌زاده، عیسی و همکاران (۱۳۸۹). «بررسی میزان موفقیت بخش کارگاه ترجمه در کتاب‌های عربی دوره دبیرستان از دیدگاه معلمان و دانش‌آموزان شهرستان دورود». *مجله انجمن ایرانی زبان و ادبیات عربی*. ش ۱۵. صص ۱۱۳-۱۳۹.
- ----- (۱۳۸۶). *عربی ۱*. چ ۸. تهران: شرکت چاپ و نشر کتاب‌های

درسی ایران.

- ملکی، حسن (۱۳۸۲). *برنامه‌ریزی درسی، راهنمای عمل*. مشهد: پیام اندیشه.
- هولستی، ل. ر. (۱۳۷۳). *تحلیل محتوا در علوم اجتماعی و انسانی*. ترجمه دکتر نادر سالارزاده امیری. تهران: انتشارات دانشگاه علامه طباطبائی.
- یارمحمدیان، محمدحسین (۱۳۸۱). *اصول برنامه‌ریزی درسی*. چ ۳. تهران: انتشارات یادواره کتاب.

Reference:

- Aasgharie Nekah, M. (2006). "Activation of the Teaching and Learning with an Emphasis on Metacognition and Self-learning Method". *Research and Education of Exceptional Children Journal*. No. 16 & 17. Pp. 17-25 [In Persian].
- Boula, H.S. (1983). *Educational Assessment*. Translated by: Abbas Bazargan. Tehran: Nashre Daneshgahi [In Persian].
- Cronbach, Lee j. (1963). "Cours Improvement through Evaluation". *Teachers Collage Record*. 64. Pp. 672-683. New York: Columbia University.
- Damadi, S.M. (2000). *Common Themes in Persian and Arabic Literature*. Vol. 2. Tehran: Tehran University Press [In Persian].
- Ebrahimi, A. (1998). *Curriculum Planning*. Tehran: Fekre no [In Persian].
- Fathi, K. (2005). *Principles of Curriculum Development*. Tehran: Iran zamin [In Persian].
- Haghdoost, Z. (2009). "Barriers to Learning Arabic Language from the Perspective of High School Students and Teachers". *Literature Book of the Month*. No. 27. Pp. 36-45 [In Persian].
- Holesti, L. R. (1994). *Content Analysis in the Social Sciences and Humanities*. Translated by: Dr. Nader Salar-Zade Amiri. Tehran: Allameh Tabatabai University Press [In Persian].
- Kiani, G.R, H. Navidinia & M. Momenian (2011). "New Look at the National

Curriculum Approach to the Teaching of Foreign Languages". *Journal of Language Related Research (Former Comparative Language and Literature Research)*. Vol. 2. Vol. 2. Pp. 185-209 [In Persian].

- Kripendourvm, K. (1999). *Content Analysis of the Basics Methodology*. Translated by: Hoshang Nayebi. Tehran: Ravesh [In Persian].
- Loie, A. (2001). *Fundamentals of Educational Planning (Schools Planning)*. Translated by: Farideh Mashayekhi. Tehran: School Press [In Persian].
- Maleki, H. (2003). *Educational Planning: The Guide of Act*. Mashhad: Pyame Andisheh [In Persian].
- Motaghizadeh, I. & et. al. (2010). "Study of the Success Rate of "The Workshop of Translation" Part in the Arabic Books from the Perspective of High School Teachers and Students in Dorud City". *Iranian Association of Arabic Language and Literature Journal*. No. 15. Pp. 113-139 [In Persian].
- Motaghizadeh, I. (2007). *Arabic 1*. Vol. 8. Tehran: Iran Textbook Publishing Company [In Persian].
- Shariatmadari, A. (1996). *Society and Education*. Tehran: Amir Kabir [In Persian].
- Taghipour, A. (2010). *Educational and Curriculum Planning*. Vol. 32. Tehran: Agah [In Persian].
- Talebi, S. & et. al. (2010). *Principles of Curriculum Development*. Vol. 1. Tehran: Payame Nour Press [In Persian].
- Yramohammadian, M.H. (2002). *Principles of Curriculum Development*. Vol. 3. Tehran: Yadvare Ketab Press [In Persian].